

Կ. Սարիբեկյան, Լ. Եպիսկոպոսյան, Մ. Սաֆարյան և Գ. Նյուբի

Համաճարակաբանական տեսանկյունից Հայաստանը ունի առանձնահատկություններ, որոնք բնորոշ են զարգացած և զարգացող երկրների: Ծննդյան պահին կյանքի սպասվելիք միջին տևողությունը ինչպես տղամարդկանց, այնպես էլ կանանց համար 70 տարուց ավել է: Տնտեսապես զարգացած երկրների նման մահացության հիմնական պատճառ են հանդիսանում սիրտ-անոթային համակարգի հիվանդությունները, ուռուցքները և դժբախտ պատահարները: Միաժամանակ նկատվում է որոշ ինֆեկցիոն հիվանդությունների աճ, ինչպիսին է, օրինակ, տուբերկուլյոզը:

Այս բաժինը ներկայացնում է տեղեկատվություն Հայաստանում չափահասների առողջության տարբեր ասպեկտների վերաբերյալ՝ ներառյալ կանանց համար առողջապահական ծառայությունների մատչելիությունը և այդ ծառայություններից օգտվելու խոչընդոտները, հաճախումները գինեկոլոգի մոտ, կրծքի զննումը, ծխելը և տուբերկուլյոզի մասին գիտելիքները:

13.1 Կանանց համար առողջապահական ծառայությունների մատչելիությունը և այդ ծառայություններից օգտվելը

1990-ականների ընթացքում առողջապահական ծառայություններից օգտվելը Հայաստանում անկում է ապրել: ՀՄԱՀ-ի ընթացքում տրվել են հարցեր՝ պարզելու համար առողջապահական ծառայությունների մատչելիության աստիճանը և դրանցից օգտվելու խոչընդոտները: 15-49 տարեկան բոլոր կանայք հարցվել են հետազոտությանը նախորդող 12 ամիսների ընթացքում առողջապահական ծառայություններից օգտվելու սեփական փորձի վերաբերյալ: Առաջին հերթին կանանց տրվել են հարցեր, թե արդյո՞ք հետազոտությանը նախորդող 12 ամիսների ընթացքում նրանք ունեցել են որևէ առողջական պրոբլեմ, որն արժանի էր բժշկական ուշադրության: Այն կանայք, ովքեր նշել են, որ ունեցել են այդպիսի պրոբլեմ, հարցվել են, թե արդյո՞ք նրանք դիմել են բժիշկ մասնագետի: Կանայք, ովքեր չէին խորհրդակցել բժշկի հետ, հարցվել են, թե ինչու նրանք չեն դիմել բժշկական օգնության: Ըստ էության, բոլոր այդ կանայք նշել են փողի պակասը՝ որպես առողջապահական ծառայությունների մատչելիության հիմնական խոչընդոտ:

13.1 աղյուսակը ցույց է տալիս, որ կանանց մոտոփորապես կեսը (45%) նշել է, որ հետազոտությանը նախորդող 12 ամիսների ընթացքում ունեցել է որևէ առողջական պրոբլեմ: Այդ կանանց մեծամասնությունը նշել է, որ տվյալ պրոբլեմի կապակցությամբ այցելել է բժիշկ մասնագետի: Այնուամենայնիվ, առողջական պրոբլեմ ունեցած կանանց 40%-ը նշել է, որ չի դիմել բժշկի և, որպես առողջապահական ծառայությունների մատչելիության հիմնական խոչընդոտ, նշել փողի պակասը:

Զնայած փողի պակասը առողջապահական ծառայությունների մատչելիության հիմնական խոչընդոտն է՝ հետաքրքիր է նշել, որ առողջապահական ծառայությունների հանդեպ կանայք ունեն նաև այլ վերաբերմունք: Ի լրումն հետազոտությանը նախորդող մեկ տարվա ընթացքում իրենց անձնական փորձի վերաբերյալ տրված հարցերի, յուրաքանչյուր կին հարցվել է առողջապահական ծառայությունների գիտակցված խոչընդոտների մասին, թեև տվյալները ցույց չեն տրված: Բուժման համար փող չունենալը ամենատարածված պատասխանն էր, սակայն կանանց 41%-ը կարծում է, որ խորհրդատվության միայնակ գնալ չկամենալը նույնպես կարող է “մեծ պրոբլեմ” լինել, իսկ 31%-ը նշել է, որ կին սպասարկողների պակասն է հանդիսանում “մեծ պրոբլեմ”: Ավելին, կանանց 15%-ը վերաբերում է այն խմբին, որ չգիտեն, թե ուր դիմեն:

Աղյուսակ 13.1 Առողջապահական ծառայություններից օգտվելը և այդ ծառայությունների մատչելիության խոչընդոտները

Կանանց տոկոսային բաշխումն ըստ առողջապահական ծառայություններից օգտվելու և այդ ծառայությունների մատչելիության խոչընդոտների, հետազոտությանը նախորդող 12 ամիսների ընթացքում, Հայաստան 2000թ.

(%,%)

Հիմնական բնութագրիչներ	Չի ունեցել բժշկական պրոբեմ անցած տարվա ընթացքում	Այցելել է բժիշկ մասնագետի անցած տարվա ընթացքում	Բժիշկ մասնագետին չայցելելու պատճառն այն կանանց համար, ովքեր նշել են, որ ունեցել են բժշկական պրոբեմ հետազոտությանը նախորդող 12 ամիսների ընթացքում									Ընդամենը	Կանանց թվաքանակը(մարդ)	
			Փողի պակաս	Տրանսպորտի պակաս	Բուժիչի շատ հեռու է	Ժամանակի պակաս	Ընտանեկան հակերանք	Չեն վստահում բժիշկներին	Այլ	Պատասխան չկա				
Տարիքը														
15-19	80.2	12.2	5.1	0.0	0.1	0.4	0.3	0.4	0.9	0.3	100.0	1168		
20-24	65.8	24.8	6.3	0.1	0.0	0.8	0.8	0.5	0.8	0.1	100.0	991		
25-29	49.8	32.6	14.8	0.0	0.1	1.4	0.3	0.7	0.3	0.0	100.0	763		
30-34	47.4	33.6	16.4	0.1	0.1	0.7	0.3	0.4	0.3	0.8	100.0	764		
35-39	44.9	29.6	21.7	0.3	0.0	1.1	0.5	0.6	0.9	0.3	100.0	972		
40-44	44.5	29.2	23.4	0.1	0.1	0.8	0.7	0.4	0.5	0.2	100.0	966		
45-49	37.8	31.3	26.6	0.1	0.1	0.7	1.1	0.2	1.4	0.6	100.0	806		
Բնակավայրը														
Քաղաքային	57.5	26.1	13.6	0.0	0.0	0.7	0.4	0.6	0.8	0.4	100.0	3545		
Գյուղական	50.7	27.4	18.4	0.2	0.2	1.0	0.8	0.3	0.7	0.2	100.0	2885		
Մարզը														
Երևան	60.0	25.6	11.8	0.0	0.0	0.7	0.2	0.4	0.8	0.5	100.0	1604		
Արագածոտն	48.6	27.3	23.1	0.4	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.4	100.0	484		
Արարատ	47.3	30.1	16.8	0.4	0.2	2.7	1.4	0.4	0.7	0.0	100.0	564		
Արմավիր	49.9	28.5	19.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.6	0.2	0.0	100.0	495		
Գեղարքունիք	46.8	31.5	18.8	0.2	0.2	0.6	0.6	0.2	0.4	0.6	100.0	489		
Լոռի	55.3	24.9	16.4	0.0	0.2	0.7	0.7	0.5	0.5	0.7	100.0	409		
Կոտայք	48.3	25.8	21.8	0.4	0.0	0.9	0.4	1.1	1.1	0.0	100.0	445		
Շիրակ	70.9	14.0	12.4	0.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.6	0.2	100.0	492		
Սյունիք	55.9	25.3	16.0	0.0	0.2	0.4	0.6	0.8	0.6	0.2	100.0	494		
Վայոց ձոր	50.2	32.3	14.4	0.0	0.2	1.3	0.9	0.2	0.4	0.0	100.0	458		
Տավուշ	53.6	30.2	11.7	0.0	0.0	0.2	1.2	0.0	2.6	0.4	100.0	496		
Կրթությունը														
Տարրական/միջնակարգ	56.2	24.8	16.2	0.1	0.1	0.6	0.6	0.5	0.6	0.2	100.0	3087		
Միջնակարգ-մասնագիտական	50.8	28.6	17.8	0.1	0.0	0.8	0.6	0.4	0.5	0.4	100.0	2271		
Բարձրագույն	57.3	28.0	9.9	0.1	0.1	1.5	0.7	0.6	1.6	0.4	100.0	1072		
Ընդամենը	54.5	26.7	15.7	0.1	0.1	0.8	0.6	0.5	0.7	0.3	100.0	6430		

13.2 Կանանց առողջության պահպանում

Այցելություններ գինեկոլոգին

Պարբերական գինեկոլոգիական հետազոտությունները հանդիսանում են կանանց վերարտադրողական առողջության կարևոր մասը: Այդպիսի հետազոտությունների ընթացքում բժիշկը զննում է արգանդը, հեշտոցը, ձվարանները, ֆալոպյան փողերը, միզապարկը և այլն: Արևմտյան Եվրոպայում և ԱՄՆ-ում վերարտադրողական տարիքի կանանց խորհուրդ է տրվում անցնել ամենամյա գինեկոլոգիական հետազոտություններ:

Չնայած բոլոր կանանց 29%-ը երբեք չեն այցելել գինեկոլոգին՝ երբևէ ամուսնացած բոլոր կանայք, փաստորեն, ունեցել են խորհրդատվություն (աղյուսակ 13.2): Գոյություն ունի աննշան տարբերություն՝ ըստ բնակավայրի կամ մարզի: Ցածր կրթական մակարդակ ունեցող կանայք ավելի քիչ են հակված այցելելու գինեկոլոգին:

Աղյուսակ 13.2 Այցելություններ գինեկոլոգին՝ ըստ հիմնական բնութագրիչների									
Կանանց տոկոսային բաշխումն ըստ գինեկոլոգին վերջին անգամ այցելելուց անցած ժամանակի, Չայաստան 2000թ. (%,%)									
Հիմնական բնութագրիչներ	Գինեկոլոգին վերջին անգամ այցելելուց անցած ժամանակը					Պատաստարի առաջ	խան չկա	Ընդամենը	Կանանց թվաքանակը (մարդ)
	0-11 երբեք	12-23 ամիս առաջ	24-35 ամիս առաջ	36-59 ամիս առաջ	5+ ամիս առաջ				
Տարիքը									
15-19	91.1	6.1	1.6	0.7	0.5	0.0	0.0	100.0	1160
20-24	47.6	31.7	9.3	6.7	3.5	1.1	0.1	100.0	1007
25-29	14.2	38.9	18.0	10.5	11.2	7.2	0.0	100.0	769
30-34	5.6	31.9	15.4	11.7	14.4	20.7	0.2	100.0	763
35-39	5.9	20.3	13.7	11.7	13.8	34.7	0.0	100.0	962
40-44	6.6	15.0	9.2	8.3	11.7	49.0	0.2	100.0	947
45-49	6.0	9.4	7.2	8.0	10.5	58.9	0.0	100.0	822
Ամուսնական կարգավիճակը									
Երբևէ չամուսնացած	3.7	1.5	1.1	1.2	0.8	1.6	0.1	100.0	1851
Հետազոտության պահին ամուսնացած	2.5	30.7	14.3	10.8	12.1	29.5	0.1	100.0	4125
Նախկինում ամուսնացած	4.8	11.2	7.3	7.7	11.6	57.2	0.1	100.0	455
Բնակավայրը									
Քաղաքային	31.0	19.2	9.4	8.0	9.0	23.5	0.0	100.0	3942
Գյուղական	25.6	23.8	11.1	7.5	8.6	23.4	0.1	100.0	2488
Մարզը									
Երևան	32.3	19.6	9.2	7.8	8.5	22.6	0.1	100.0	2206
Արագածոտն	27.9	25.6	10.1	7.4	8.3	20.7	0.0	100.0	279
Արարատ	26.8	26.4	10.5	8.0	9.2	19.0	0.2	100.0	642
Արմավիր	25.9	26.5	12.1	5.3	9.3	21.0	0.0	100.0	553
Գեղարքունիք	26.2	22.5	10.4	6.1	8.6	26.2	0.0	100.0	484
Լոռի	24.7	19.8	9.5	8.8	11.2	25.7	0.2	100.0	489
Կոտայք	29.7	17.5	11.0	9.0	10.3	22.5	0.0	100.0	505
Շիրակ	29.9	14.4	7.5	9.3	7.1	31.7	0.0	100.0	611
Սյունիք	28.3	18.2	13.4	7.7	8.1	24.1	0.2	100.0	271
Վայոց ձոր	26.0	21.2	11.1	8.7	6.3	26.6	0.0	100.0	113
Տավուշ	24.2	25.4	12.1	8.7	8.9	20.8	0.0	100.0	278
Կրթությունը									
Տարրական/միջին	47.1	14.2	8.0	5.1	6.3	19.2	0.0	100.0	593
Միջնակարգ	29.8	20.1	9.6	7.4	8.6	24.5	0.0	100.0	2341
Միջնակարգ-մասնագիտական	21.5	23.4	11.1	8.5	9.7	25.7	0.1	100.0	2295
Բարձրագույն	32.4	21.2	9.9	8.6	8.8	19.0	0.1	100.0	1201
Ընդամենը	28.9	20.9	10.0	7.8	8.8	23.4	0.1	100.0	6430

Ընդհանուր առմամբ, կանանց 1/5-ը հետազոտությանը նախորդող 12 ամիսների ընթացքում այցելել է գինեկոլոգին: Այն կանայք, ովքեր հարցման պահին ամուսնացած են եղել, ավելի շատ

են հակված այցելելու գինեկոլոգին (31%): Կա զգալի տարբերություն ըստ մարզերի. այն տատանվում է 14 %-ից (Շիրակ) մինչև 27% (Արմավիր):

Բոլոր կանանց կեսից մի փոքր ավելին վերջին հինգ տարիների ընթացքում չեն դիմել գինեկոլոգի: Նախկինում ամուսնացած կանանց 62%-ը վերջին հինգ տարիների ընթացքում չեն եղել գինեկոլոգի մոտ: Ենթադրվում է, որ պարբերաբար հետազոտվելու համար շատ կանայք չեն այցելում գինեկոլոգին: Հայաստանում արբորտի ցուցանիշը բարձր է, հետևաբար ենթադրվում է, որ գինեկոլոգին մեծ մասամբ այցելում են այդ խնդրի հետ կապված:

Կրծքի զննում

Կրծքի քաղցկեղը հայ կանանց մոտ հանդիպող քաղցկեղի ամենատարածված տեսակն է: Չնայած կրծքի քաղցկեղի ճշգրիտ պատճառները չեն բացահայտվել՝ հայտնի է, որ դրա առաջացման ռիսկը կնոջ տարիքի հետ աճում է: Կրծքի քաղցկեղի վաղ հայտնաբերման մեթոդներ են հանդիսանում կրծքի ինքնազննումը, բժիշկ մասնագետների կողմից իրականացվող կրծքի ֆիզիկական հետազոտումը և մամոգրաֆիան:

Կրծքի ինքնազննումը պարզ միջոցառում է, որը կարող է իրականացվել ամիսը մեկ անգամ կնոջ կողմից, ստուգելու համար՝ արդյոք իր կրծքում կա որևէ փոփոխություն: Մինչև վերջերս Հայաստանի բնակչությունը կրծքի ինքնազննման կարևորության վերաբերյալ ուներ քիչ տեղեկատվություն: Անգամ գինեկոլոգները ուսուցանված չէին կրծքի ինքնազննման հմտություններին (ՀՀ կառավարություն, Յունիսեֆ և «Փրկեք երեխաներին», 1999): Այնուամենայնիվ, վերջին մի քանի տարիներին եղել են տարբեր հասարակական առողջապահական նախաձեռնություններ, որոնք ուղղված էին կրծքի ինքնազննման հմտությունների կիրառման ընդլայնմանը:

Ըստ աղյուսակ 13.3-ի հայ կանանց 85%-ը չգիտեն, թե ինչպես կատարել կրծքի ինքնազննում: Այն կանանց մեծամասնությունը, ովքեր նշել են, որ գիտեն ինչպես կատարել կրծքի ինքնազննում, վերջին ժամանակներս այն չեն կատարել: Հետազոտությանը նախորդող 3 ամիսների ընթացքում բոլոր կանանց միայն 6%-ն է կատարել կրծքի ինքնազննում: Կրծքի ինքնազննման վերաբերյալ գիտելիքները և վերջերս կրծքի ինքնազննում կատարելու հավանականությունը աճում է կանանց տարիքի ու կրթական մակարդակի աճին զուգընթաց: Հետաքրքիր է նշել, որ քաղաքային և գյուղական վայրերի բնակիչների միջև չկա նշանակալի տարբերություն:

Կանանց 10%-ից քիչն է նշել, որ առողջապահական ծառայություններ մատուցող կատարել է իրենց կրծքի հետազոտում: Հարկ է նշել, որ չնայած կանանց 21%-ը նշել էր, որ նրանք այցելել են գինեկոլոգին հետազոտությանը նախորդող 12 ամիսների ընթացքում՝ միայն 3%-ն է նշել, որ նրանց կուրծքը հետազոտվել է տվյալ ժամանակահատվածում:

Աղյուսակ 13.3 Կրօքի զննում՝ ըստ հիմնական բնութագրիչների

Կանանց տոկոսային բաշխումն ըստ վերջին անգամ կատարած կրօքի ինքնազննումից (ԿԻ) անցած ժամանակի, և ըստ առողջապահական ծառայություններ մատուցողի կողմից վերջին անգամ կատարած կրօքի զննումից անցած ժամանակի, Հայաստան 2000թ.

(%,%)

Հիմնական բնութագրիչը	Վերջին անգամ կրօքի ինքնազննում կատարելու ժամանակը					Առողջապահական ծառայություններ մատուցողի կողմից վերջին անգամ կատարած զննումից անցած ժամանակը						Կանանց թվաքանակը (մարդ)
	Չզիտեն ինչպես կարել է ԿԻ	Վերջին 3 ամիսների ընթացքում	3+ ամիս առաջ	Չզիտի/ պատասխան չկա	Ընդամենը	Երբեք	Անցած տարվա ընթացքում	1+ տարի առաջ	Չզիտի/ պատասխան չկա	Ընդամենը		
Տարիքը												
15-19	95.6	2.6	1.0	0.8	0.0	100.0	98.2	1.1	0.7	0.0	100.0	1160
20-24	87.2	6.7	4.6	1.4	0.1	100.0	92.2	3.7	4.1	0.1	100.0	1007
25-29	83.1	6.4	6.9	3.4	0.3	100.0	89.2	4.2	6.6	0.0	100.0	769
30-34	83.9	4.9	7.8	3.1	0.3	100.0	89.7	3.1	5.7	1.6	100.0	763
35-39	79.5	8.5	7.6	3.9	0.4	100.0	90.0	3.6	5.4	1.0	100.0	962
40-44	82.1	7.0	8.5	2.1	0.2	100.0	90.7	2.5	4.6	2.2	100.0	947
45-49	77.7	9.6	9.2	3.3	0.1	100.0	90.9	3.3	4.5	1.3	100.0	822
Ամուսնական կարգավիճակը												
Երբևէ չամուսնացած	91.7	5.0	2.3	0.8	0.1	100.0	98.1	1.0	0.9	0.0	100.0	1851
Հետազոտության պահին ամուսնացած	81.8	7.0	7.9	3.0	0.2	100.0	89.2	3.8	5.8	1.2	100.0	4125
Նախկինում ամուսնացած	82.7	6.1	7.0	3.9	0.3	100.0	91.1	3.1	4.3	1.5	100.0	455
Բնակավայրը												
Քաղաքային	83.0	7.8	6.3	2.6	0.3	100.0	92.0	2.9	4.3	0.7	100.0	3942
Գյուղական	87.4	4.1	6.2	2.2	0.1	100.0	91.7	3.0	4.2	1.1	100.0	2488
Մարզը												
Երևան	84.8	7.4	4.8	2.9	0.1	100.0	91.0	3.1	5.3	0.6	100.0	2206
Արագածոտն	81.6	2.1	12.4	3.5	0.4	100.0	90.9	3.5	4.8	0.8	100.0	279
Արարատ	82.1	4.4	9.0	4.4	0.0	100.0	87.8	4.3	6.9	1.1	100.0	642
Արմավիր	87.1	4.4	6.3	1.6	0.6	100.0	90.5	3.4	4.2	1.8	100.0	553
Գեղարքունիք	88.5	6.1	2.5	2.7	0.2	100.0	93.0	2.2	3.7	1.0	100.0	484
Լոռի	88.3	4.6	5.4	1.0	0.7	100.0	95.8	1.5	1.7	1.0	100.0	489
Կոտայք	88.1	5.2	5.8	0.9	0.0	100.0	91.7	2.9	4.0	1.3	100.0	505
Շիրակ	76.2	11.6	10.6	1.6	0.0	100.0	97.4	1.8	0.8	0.0	100.0	611
Սյունիք	85.8	7.5	4.0	2.4	0.2	100.0	91.7	2.8	3.8	1.6	100.0	271
Վայոց ձոր	86.2	9.0	2.4	2.4	0.0	100.0	94.1	2.6	2.4	0.9	100.0	113
Տավուշ	86.7	3.0	7.7	2.4	0.2	100.0	91.3	3.6	4.4	0.6	100.0	278
Կրթությունը												
Տարրական/ միջին	95.5	1.4	2.1	1.0	0.0	100.0	95.8	1.6	1.7	0.9	100.0	593
Մջջնակարգ	89.5	4.3	4.4	1.7	0.1	100.0	93.8	2.1	3.5	0.6	100.0	2341
Միջնակարգ- մասնագիտական	82.2	7.0	7.2	3.3	0.3	100.0	91.0	2.9	5.0	1.1	100.0	2295
Բարձրագույն	74.9	11.7	10.0	3.0	0.4	100.0	88.1	5.4	5.6	0.9	100.0	1201
Ընդամենը	84.7	6.4	6.2	2.5	0.2	100.0	91.9	2.9	4.3	0.9	100.0	6430

13.3 Ծխելու սովորությունը

Ծխախոտ ծխելը բացասական ազդեցություն ունի ծխողի առողջության վրա: Ծխախոտի օգտագործումը հանդիսանում է թոքի քաղցկեղի, էմֆիզեմայի և այլ ռեսպիրատոր հիվանդությունների բարձր մակարդակի պատճառ: Ինչ վերաբերում է թոքի քաղցկեղին, այն հայ տղամարդկանց մոտ հանդիպող քաղցկեղի ամենատարածված տեսակն է: Ավելին, հաստատված է, որ ծխելը նպաստում է սիրտ-անոթային համակարգի հիվանդությունների առաջացման ռիսկին (ՀՀ կառավարություն, Յունիսեֆ և «Փրկեք երեխաներին», 1999): Այն կարող է ազդեցություն թողնել նաև պասիվ ծխողների վրա: Օրինակ՝ արտաշնչած ծխի ներշնչումը կարող է վնասակար

ազդեցություն ունենալ երեխայի աճի վրա և հանդիսանալ մանկական, հատկապես, շնչառական հիվանդությունների պատճառ:

Աղյուսակ 13.4 Ծխելու սովորությունը

Կանանց և տղամարդկանց տոկոսը, ովքեր նշել են, որ ծխել են հարցման պահին ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ.

Հիմնական բնութագրիչներ	Կանայք		Տղամարդիկ	
	Հարցման պահին ծխողներ	Թվաքանակը (մարդ)	Հարցման պահին ծխողներ	Թվաքանակը (մարդ)
Տարիքը				
15-19	0.6	1160	20.0	263
20-24	1.5	1007	71.9	215
25-29	2.6	769	74.8	194
30-34	3.9	763	80.4	205
35-39	2.4	962	80.7	237
40-44	5.5	947	80.1	275
45-49	6.1	822	70.6	203
50-54	4.2	42	69.9	126
Ամուսնական կարգավիճակ				
Երբևէ չամուսնացած	1.5	1851	44.7	530
Հարցման պահին ամուսնացած	2.8	4125	77.5	1161
Նախկինում ամուսնացած	11.2	455	(84.8)	28
Բնակավայր				
Քաղաքային	4.6	3942	69.4	1024
Գյուղական	0.6	2488	64.8	695
Կրթություն				
Տարրական/միջին	1.7	593	60.8	245
Միջնակարգ	1.1	2341	65.8	510
Միջնակարգ-մասնագ.	3.2	2295	75.5	588
Բաժրագույն	7.3	1201	61.7	376
Ընդամենը	3.1	6430	67.5	1719

Նշում՝ Փակագծերում բերված թվերը հիմնված են 25-49 չկշռված դեպքերի վրա:
 42 = Կիրառելի չէ

Աղյուսակ 13.4-ը ցույց է տալիս, որ ընդհանրապես շատ քիչ կանայք են նշել, որ ներկայումս ծխում են (3%): Հնարավոր է, որոշ կին հարցվողներ չեն կամեցել նշել, որ իրենք ծխում են՝ կնոջ ծխելու դեմ գոյություն ունեցող հայկական ավանդական արգելքի պատճառով: Քաղաքի բնակիչները, կրթական առավել բարձր մակարդակ ունեցող կանայք և նախկինում ամուսնացած կանայք ամենաշատն են հակված ծխելու¹: Կնոջ ծխելու հավանականությունը աճում է նաև նրա տարիքին զուգահեռ:

Ծխելը զգալիորեն ավելի շատ է տարածված տղամարդկանց մոտ: Տղամարդկանց մոտ 2/3-ը նշում է, որ ներկայումս ծխում է: Ինչպես կանանց մոտ, տղամարդկանց մոտ նույնպես ծխելու հավանականությունը տարիքին զուգահեռ աճում է, և ըստ բնակավայրի չկա որևէ նշանակալի տարբերություն:

13.4 Տուբերկուլոզ

Տուբերկուլոզի հարուցիչ է հանդիսանում *“Mycobacterium tuberculosis”* կոչվող միկրոօրգանիզմը: Այս հիվանդությունը սովորաբար ազդում է թոքերի վրա՝ չնայած դեպքերի 1/3-ում ախտահարվում են այլ օրգաններ: Համապատասխան բուժման դեպքում դեղորայքի նկատմամբ ընկալունակ շտամներով հարուցված տուբերկուլոզի բոլոր դեպքերը, ըստ էության,

¹ Ծխելու և կրթական մակարդակի միջև կապի հետագա ուսումնասիրությունը կարող է իրականացվել բազմավարիացիոն վերլուծության միջոցով:

բուժելի են: Բուժման բացակայության դեպքում հիվանդությունը կեսից ավելի դեպքերում մինչև հինգ տարի ժամանակահատվածում կարող է մահացու ելք ունենալ: Սովորաբար հիվանդությունը փոխանցվում է օդակաթիլային ճանապարհով՝ թոքային տուբերկուլյոզով հիվանդի հազի ժամանակ:

Տուբերկուլյոզը հանդիսանում է համաշխարհային առողջապահության մեծագույն պրոբլեմներից մեկը. դրանից տարեկան մահանում է շուրջ 3 միլիոն մարդ (ԱՀԿ, 1998թ.): Առողջապահական ծառայությունների վատթարացումը, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի տարածումը և հիվանդության դեղորայքակայուն ձևերի առաջացումը նպաստում են տուբերկուլյոզի ազդեցության առավել վատացմանը: 1993 թվականին Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպությունը կատարեց անախտադեպ քայլ՝ հայտարարելով տուբերկուլյոզը որպես համաշխարհային պրոբլեմ (ԱՀԿ, 1993թ.): Եթե հիվանդության հետագա տարածումը չկանխվի, ապա հաշվարկված է, որ 2000-2020թթ. ընթացքում աշխարհում տուբերկուլյոզով կվարակվի մոտ մեկ միլիարդ մարդ, կհիվանդանա 200 միլիոնը, իսկ 70 միլիոնը կմահանա (ԱՀԿ, 2000թ.):

Տուբերկուլյոզի, հատկապես դրա դեղորայքակայուն ձևերի տարածումը ԱՊՀ երկրներում աճում է՝ առողջապահության ոլորտի կազմակերպիչների համար հանդիսանալով մեծ խնդիր: Հայաստանում, ընդհանուր առմամբ, հիվանդության տարածվածությունն ավելի քիչ է, քան ԱՊՀ այլ երկրներում, օրինակ, Ռուսաստանում: Այնուամենայնիվ, տուբերկուլյոզով հիվանդացության ցուցանիշը 1990-1997թթ. ընթացքում շուրջ 2/3-ով աճել է (ՀՀ ԱՆ և UNDP, 1998թ.):

Հայաստանի ԺԱՀ-ի ընթացքում կանանց և տղամարդկանց տրվել են մի շարք հարցեր՝ տուբերկուլյոզի ախտանիշների, դրա փոխանցման ուղիների և համապատասխան բուժման վերաբերյալ նրանց գիտելիքները պարզելու համար: Այս գլուխը ամփոփում է տեղեկատվությունը ազգային մակարդակով՝ բնակչության աշխարհագրական և սոցիալ-տնտեսական ենթախմբերի կտրվածքով:

Գիտելիքներ տուբերկուլյոզի փոխանցման ուղիների վերաբերյալ և հիվանդության ազդեցությունը

ՀԺԱՀ-ի ընթացքում կանայք և տղամարդիկ հարցվել են, թե տեղյա՞կ են արդյոք նրանք տուբերկուլյոզ կոչվող հիվանդության մասին, և եթե այո, ապա ինչպես են նրանք պատկերացնում հիվանդության փոխանցումը մեկից մյուսին: Հարցվողներին նույնպես խնդրվել է նշել, թե արդյոք նրանք, նրանց ընտանիքի անդամներից որևէ մեկը կամ ինչ-որ մեկը, ուն հետ նրանք հաճախակի են հանդիպում, երբևէ ունեցել են տուբերկուլյոզ:

Աղյուսակներ 13.5.1 և 13.5.2-ը ցույց են տալիս, որ 10 կանանցից և տղամարդկանցից մոտովորապես 8-ը տեղյակ են տուբերկուլյոզ հիվանդության մասին: Ընդհանուր առմամբ, տուբերկուլյոզի ճանաչումը ուղիղ համեմատական է հարցվողների տարիքին և կրթական մակարդակին: Քաղաքում ապրողները ավելի շատ են հակված տուբերկուլյոզի մասին իրազեկ լինելու, քան գյուղի բնակիչները:

Տուբերկուլյոզի գոյության մասին իրազեկ հարցվողների 2/3-ը կարող էր ճշգրտորեն տարբերակել հիվանդության փոխանցման եղանակը (օդի միջոցով, հազի ժամանակ):

Ընդհանուր առմամբ, ընդամենը մի քանի հարցվողներ են նշել, որ ունեցել են տուբերկուլյոզով հիվանդ ընտանիքի անդամ կամ հաճախակի շփում ինչ-որ մեկի հետ, որն ունեցել է տուբերկուլյոզ:

Աղյուսակ 13.5.1 Տուբերկուլոզի վերաբերյալ գիտելիքները և հիվանդության ազդեցությունը. կանայք

Կանանց տոկոսն ըստ տուբերկուլոզի (ՏԲ) վերաբերյալ գիտելիքների, դրա փոխանցման ուղիների և հիվանդության ազդեցության, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ.

(%%)

Հիմնական բնութագրիչներ	ՏԲ-ի փոխանցման ուղիները				ՏԲ-ի ազդեցությունը		
	Տեղյակ են ՏԲ-ի մասին	Օդի միջոցով՝ հազալու ժամանակ	Այլ ուղի	Չգիտեն՝ ինչպես է փոխանցվում ՏԲ-ը	Ունեն ընտանիքի անդամ, որն ունեցել է ՏԲ	Հաճախակի են շփվել ՏԲ ունեցող որևէ մեկի հետ	Կանանց թվաքանակը (մարդ)
Տարիքը							
15-19	69.4	34.9	21.0	21.0	1.0	2.6	1160
20-24	81.9	50.8	20.2	16.2	1.3	3.0	1007
25-29	85.4	54.6	21.1	12.4	2.1	5.6	769
30-34	84.0	52.3	24.4	11.8	2.1	3.6	763
35-39	85.4	53.0	26.2	9.8	2.4	6.0	962
40-44	86.8	55.5	25.8	8.9	1.9	4.4	947
45-49	91.5	58.3	27.3	7.9	2.7	4.4	822
Ամուսնական կարգավիճակը							
Երբևէ չամուսնացած	77.1	45.4	20.1	17.2	1.2	3.2	1851
Հարցման պահին ամուսնացած	84.8	52.3	25.3	11.1	1.9	4.5	4098
Նախկինում ամուսն.	87.3	55.1	22.4	13.2	4.0	5.0	455
Բնակավայրը							
Քաղաքային	86.5	56.3	21.0	11.9	1.9	4.3	3942
Գյուղական	76.9	41.5	27.7	14.7	1.8	3.9	2488
Բնակավայրը							
Երևան	87.8	57.9	18.9	13.0	1.7	4.4	2206
Արագածոտն	64.3	46.5	17.1	8.5	2.3	3.1	279
Արարատ	94.3	62.1	18.1	15.2	2.8	6.0	642
Արմավիր	84.2	36.4	34.5	17.8	2.6	5.5	553
Գեղարքունիք	76.3	31.5	36.0	19.0	1.0	4.5	484
Լոռի	63.6	35.2	35.7	6.4	1.7	1.7	489
Կոտայք	78.2	25.6	44.3	16.0	1.8	5.6	505
Շիրակ	93.5	77.4	10.6	5.5	1.0	1.8	611
Սյունիք	71.9	58.5	8.1	7.9	2.2	2.4	271
Վայոց ձոր	71.2	49.1	5.7	18.8	1.5	0.7	113
Տավուշ	77.2	36.7	28.8	17.9	2.6	6.0	278
Կրթությունը							
Տարրական/միջին	60.2	28.2	25.8	19.3	1.5	2.5	593
Միջնակարգ	76.4	40.7	25.4	16.3	2.1	3.8	2341
Միջնակարգ-մասնագիտ.	88.6	56.3	23.9	10.9	1.9	4.9	2295
Բարձրագույն	95.2	69.7	18.4	7.4	1.6	4.4	1201
Ընդամենը	82.8	50.5	23.6	13.0	1.9	4.2	6430

Աղյուսակ 13.5.2 Տուբերկուլյոզի վերաբերյալ գիտելիքները և հիվանդության ազդեցությունը. տղամառոդիկ

Տղամարդկանց տոկոսն ըստ տուբերկուլյոզի (ՏԲ) վերաբերյալ գիտելիքների, դրա փոխանցման ուղիների և հիվանդության ազդեցության, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ. (%)

Հիմնական բնութագրիչներ	ՏԲ-ի փոխանցման ուղիները				ՏԲ-ի ազդեցությունը		
	Տեղյակ են ՏԲ-ի մասին	Օդի միջոցով՝ հազալու ժամանակ	Այլ ուղի	Չգիտեն՝ ինչպես է փոխանցվում ՏԲ-ը	Ունեն ընտանիքի անդամ, որն ունեցել է ՏԲ	Հաճախակի են շփվել ՏԲ ունեցող որևէ մեկի հետ	Տղամարդկանց թվաքանակը (մարդ)
Տարիքը							
15-19	54.9	24.8	16.5	23.3	0.8	0.0	266
20-24	72.2	37.2	15.2	26.0	2.2	3.6	223
25-29	75.0	50.0	12.5	18.8	4.7	1.6	192
30-34	78.7	46.0	20.3	18.8	1.0	0.5	202
35-39	85.2	51.5	19.0	20.3	0.8	3.0	237
40-44	85.9	55.6	17.0	17.8	1.5	2.2	270
45-49	87.1	62.2	15.3	11.0	2.9	2.4	209
50-54	87.5	66.7	15.0	10.0	5.0	1.7	120
Ամուսնական կարգավիճակը							
Երբևէ չամուսնացած	64.8	35.0	15.0	22.8	2.4	1.9	534
Հարցման պահին ամուսնացած	82.9	53.0	17.3	17.3	1.9	1.8	1159
Նախկինում ամուսն.	(92.3)	(73.1)	(15.4)	(7.7)	(3.8)	(3.8)	26
Բնակավայրը							
Քաղաքային	83.0	57.6	13.9	15.3	1.9	2.1	943
Գյուղական	70.6	35.7	19.7	23.3	2.3	1.5	776
Մարզը							
Երևան	85.5	65.6	8.0	14.7	2.5	2.0	448
Արագածոտն	92.1	41.0	25.2	29.5	0.7	2.2	139
Արարատ	78.4	61.2	3.6	17.3	2.9	0.7	139
Արմավիր	90.3	66.2	1.4	24.8	2.8	1.4	145
Գեղարքունիք	41.9	16.2	33.3	12.8	0.9	3.4	117
Լոռի	52.9	14.9	40.2	14.9	4.6	1.1	87
Կոտայք	77.2	37.0	17.3	32.3	0.0	0.0	127
Շիրակ	80.6	59.7	12.9	11.5	2.2	1.4	139
Սյունիք	97.5	58.0	31.1	10.1	1.7	3.4	119
Վայոց ձոր	58.4	21.8	14.9	22.8	2.0	2.0	101
Տավուշ	63.3	22.2	25.3	24.1	2.5	2.5	158
Կրթությունը							
Տարրական/միջին	54.3	23.0	19.8	23.9	1.2	2.5	243
Միջնակարգ	71.9	41.3	16.7	19.8	2.2	1.5	540
Միջնակարգ-մասնագիտ.	82.5	49.2	17.5	21.1	2.1	1.4	583
Բարձրագույն	93.5	72.0	12.5	10.5	2.5	2.8	353
Ընդամենը	77.4	47.7	16.5	18.9	2.1	1.9	1719

Նշում՝ Փակագծերում բերված թվերը հիմնված են 25-49 չկշռված դեպքերի վրա:

Տուբերկուլյոզի բուժումը

Կանայք և տղամարդիկ նույնպես հարցվել են տուբերկուլյոզի բուժման մասին: 13.6.1 և 13.6.2 աղյուսակները ցույց են տալիս, որ տուբերկուլյոզի մասին իրազեկ հարցվողների 2/3-ից ավելին գիտեն, որ այն կարելի է ամբողջությամբ բուժել: Համարյա բոլոր կանայք և տղամարդիկ գիտակցում էին, որ հոսպիտալացումը տուբերկուլյոզի բուժման ամենաճիշտ ուղին է: Հարկ է նշել, որ հիմնական բնութագրիչների միջև առկա են քիչ տարբերություններ:

Աղյուսակ 13.6.1 Տուբերկուլյոզի բուժման վերաբերյալ գիտելիքներ. կանայք

Տուբերկուլյոզի գոյության մասին իրազեկ կանանց տոկոսը, ովքեր գիտեն, որ տուբերկուլյոզն ամբողջությամբ բուժվում է և կանանց տոկոսային բաշխումն ըստ տուբերկուլյոզով հիվանդի համապատասխան բուժման, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ. (%)

Հիմնական բնութագրիչներ	Գիտի, որ ՏԲ-ը կարելի է ամբողջությամբ բուժել	Հոսպիտալացում	Սկզբում հոսպիտալացնել, որից հետո				Ընդամենը	Կանանց թվաքանակը (մարդ)
			բուժում տանը	տնային բուժում	Այլ	Չգիտի		
Տարիքը								
15-19	61.9	88.7	1.2	7.6	0.0	2.4	100.0	805
20-24	68.5	90.8	0.5	6.8	0.0	2.0	100.0	825
25-29	72.8	91.0	1.9	4.9	0.4	1.8	100.0	656
30-34	71.3	91.1	1.9	5.6	0.4	0.9	100.0	641
35-39	75.0	91.4	1.6	6.1	0.1	0.8	100.0	822
40-44	73.9	89.2	1.5	7.2	0.0	2.1	100.0	822
45-49	76.1	91.3	1.8	5.3	0.0	1.5	100.0	752
Ամուսնական կարգավիճակը								
Երբևէ չամուսնացած	67.7	89.2	1.2	7.4	0.0	2.1	100.0	1427
Հարցման պահին ամուսնացած	72.5	91.0	1.5	5.9	0.2	1.4	100.0	3498
Նախկինում ամուսն.	73.8	90.0	1.7	5.5	0.3	2.3	100.0	397
Բնակավայրը								
Քաղաքավայրը	72.1	89.5	1.7	7.3	0.1	1.4	100.0	3410
Գյուղական	69.7	92.1	1.0	4.5	0.2	2.2	100.0	1913
Մարզը								
Երևան	70.1	90.4	2.2	6.0	0.1	1.2	100.0	1936
Արագածոտն	69.8	92.6	1.3	4.5	0.3	1.3	100.0	179
Արարատ	74.1	95.3	0.9	2.8	0.0	0.9	100.0	605
Արմավիր	67.9	88.2	0.7	7.2	0.5	3.4	100.0	466
Գեղարքունիք	64.6	88.5	2.9	4.3	0.0	4.3	100.0	369
Լոռի	75.0	94.6	1.9	3.1	0.0	0.4	100.0	311
Կոտայք	56.3	90.8	0.3	6.3	0.0	2.6	100.0	395
Շիրակ	85.4	83.3	0.2	15.2	0.2	1.1	100.0	572
Սյունիք	80.8	92.4	0.6	5.1	0.0	1.7	100.0	195
Վայոց ձոր	71.8	95.1	0.9	3.1	0.0	0.9	100.0	80
Տավուշ	69.7	92.4	1.3	4.2	0.0	2.1	100.0	214
Կրթությունը								
Տարրական/միջին	64.0	89.9	1.1	5.3	0.0	3.7	100.0	357
Միջնակարգ	66.9	89.6	1.4	6.5	0.2	2.3	100.0	1788
Միջնակարգ-մասնագ.	73.5	91.8	1.4	5.3	0.1	1.5	100.0	2033
Բարձրագույն	76.4	89.6	1.8	8.0	0.1	0.5	100.0	1143
Ընդամենը	71.3	90.4	1.5	6.3	0.1	1.7	100.0	5322

Աղյուսակ 13.6.2 Տուրերկուլյոզի բուժման վերաբերյալ գիտելիքներ. տղամարդիկ

Տուրերկուլյոզի գոյության մասին իրազեկ տղամարդկանց տոկոսը, ովքեր գիտեն, որ տուրերկուլյոզն ամբողջությամբ բուժվում է և տղամարդկանց տոկոսային բաշխումն ըստ տուրերկուլյոզով հիվանդի համապատասխան բուժման, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ. (%)

Հիմնական բնութագրիչներ	Տուրերկուլյոզով հիվանդի համապատասխան բուժումը							
	Գիտի, որ ՏԲ-ը կարելի է ամբողջությամբ բուժել	Քուժում	Սկզբում հոսպիտալացնել, որից հետո				Ընդամենը	Տղամարդկանց թվաքանակը (մարդ)
			Քուժում	Սյլ	Զգիտի	Ընդամենը		
Տարիքը								
15-19	63.0	88.4	1.4	4.1	0.0	6.2	100.0	146
20-24	62.7	87.0	2.5	6.8	0.0	3.7	100.0	161
25-29	68.1	91.0	1.4	3.5	0.0	4.2	100.0	144
30-34	71.1	88.7	2.5	6.9	0.0	1.9	100.0	159
35-39	67.3	89.6	3.0	6.9	0.0	0.5	100.0	202
40-44	72.8	85.8	2.2	7.3	0.0	4.7	100.0	232
45-49	71.4	89.6	2.2	4.4	0.5	3.3	100.0	182
50-54	69.5	87.6	2.9	6.7	0.0	2.9	100.0	105
Ամուսնական կարգավիճակը								
Երբևէ չամուսնացած	64.5	88.4	1.4	5.8	0.0	4.3	100.0	346
Հարցման պահին ամուսնացած	70.6	88.1	2.6	6.1	0.0	3.1	100.0	961
Նախկինում ամուսն.	(45.8)	(95.8)	(0.0)	(0.0)	(4.2)	(0.0)	(100.0)	24
Բնակավայրը								
Քաղաքավայրը	69.1	87.7	1.8	8.2	0.1	2.2	100.0	783
Գյուղական	67.7	89.2	2.9	2.7	0.0	5.1	100.0	548
Մարզը								
Երևան	68.9	92.4	0.5	3.4	0.3	3.4	100.0	383
Արագածոտն	64.1	99.2	0.0	0.0	0.0	0.8	100.0	128
Արարատ	67.9	95.4	0.9	0.0	0.0	3.7	100.0	109
Արմավիր	81.7	92.4	0.8	0.0	0.0	6.9	100.0	131
Գեղարքունիք	42.9	98.0	0.0	2.0	0.0	0.0	100.0	49
Լոռի	58.7	76.1	4.3	10.9	0.0	8.7	100.0	46
Կոտայք	59.2	98.0	0.0	1.0	0.0	1.0	100.0	98
Շիրակ	78.6	64.3	0.0	34.8	0.0	0.9	100.0	112
Սյունիք	62.1	95.7	3.4	0.9	0.0	0.0	100.0	116
Վայոց ձոր	59.3	74.6	1.7	16.9	0.0	6.8	100.0	59
Տավուշ	84.0	64.0	19.0	9.0	0.0	8.0	100.0	100
Կրթությունը								
Տարրական/միջին	62.1	87.1	1.5	3.0	0.0	8.3	100.0	132
Միջնակարգ	66.0	89.7	2.3	4.1	0.0	3.9	100.0	388
Միջնակարգ-մասնագ.	67.4	90.2	2.1	4.2	0.2	3.3	100.0	481
Բարձրագույն	75.8	84.5	2.7	11.8	0.0	0.9	100.0	330
Ընդամենը	68.5	88.4	2.3	5.9	0.1	3.4	100.0	1331

Նշում՝ Փակագծերում բերված թվերը հիմնված են 25-49 չկշռված դեպքերի վրա:

Գիտելիքներ տուբերկուլյոզի ախտանիշների վերաբերյալ

ՀԺԱՀ-ի ընթացքում կանանց և տղամարդկանց տրվել են հետևյալ հարցերը. “ինչպիսի՞ նշանների կամ ախտանիշների առկայությունը կստիպի Ձեզ մտածել, որ անհատը ունի տուբերկուլյոզ” և “որոնք են տուբերկուլյոզի այն ախտանիշները, որոնք կստիպեն Ձեզ դիմել բժշկական օգնության”: Տուբերկուլյոզի ախտանիշների վերաբերյալ գիտալիքները ներկայացված են 13.7.1 և 13.7.2 աղյուսակներում:

Աղյուսակ 13.7.1 Տուբերկուլյոզի ախտանիշների վերաբերյալ գիտելիքներ. կանայք

Տուբերկուլյոզի գոյության մասին իրազեկ կանանց տոկոսը, ովքեր ունեն գիտելիքներ տուբերկուլյոզի հատուկ ախտանիշների վերաբերյալ, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ. (%)

Հիմնական բնութագրիչներ	Տուբերկուլյոզի ախտանիշները												
	Հազ	3 շաբաթից ավել շարուն.	Հազ խորխոր-տադրու-թյանը	Արյուն խորխոր-մեջ	Տենդ	Գիշերային Սխոր-ժակի կորուստ	Ցավ տադրու-թյուն	Քրտնա-քրտնա-կլոր-քական-ուժասպա-ղակուն	Հոգնած-ուժայուն/ Քաշի կորուստ	Լեթար-գիա	Զգիտի	Կանանց քվա-քանակը (մարդ)	
Տարիքը													
15-19	44.5	5.1	13.9	10.6	18.7	3.4	1.4	2.9	3.6	5.5	0.8	41.3	805
20-24	53.3	5.7	20.5	18.0	26.9	2.9	2.1	5.1	8.8	8.7	1.4	26.1	825
25-29	56.8	6.7	22.6	16.4	26.8	3.6	2.0	5.1	5.3	6.8	2.0	24.4	656
30-34	56.6	7.1	24.6	17.4	30.9	3.8	2.8	6.1	7.8	6.3	2.3	23.2	641
35-39	56.4	6.0	24.0	14.2	30.5	4.6	2.0	5.5	6.4	9.6	1.7	23.4	822
40-44	59.9	6.2	23.6	18.2	35.0	3.3	3.6	5.6	7.7	9.5	1.6	20.3	822
45-49	62.1	6.1	24.2	18.8	38.3	5.6	2.9	4.5	9.6	9.8	1.2	16.0	752
Ամուսնական կարգավիճակը													
Երբևէ չամուսնացած	51.7	6.1	17.4	15.5	26.3	4.1	2.4	4.3	6.6	7.5	1.5	30.7	1427
Հարցման պահին ամուսնացած	56.5	6.1	23.0	15.9	30.5	3.6	2.4	5.1	7.3	8.4	1.5	23.5	3498
Նախկինում ամուսն.	61.6	6.1	26.5	20.5	32.6	5.8	2.3	6.0	5.8	7.6	1.8	19.0	397
Բնակավայր													
Քաղաքային	61.2	7.5	21.3	18.2	35.8	4.7	3.3	5.4	6.9	8.9	1.8	21.3	3410
Գյուղական	45.5	3.6	22.6	12.6	18.5	2.5	0.8	4.2	7.3	6.7	1.0	32.0	1913
Մարզը													
Երևան	64.7	8.5	20.5	17.8	41.6	5.6	4.2	5.3	7.0	11.1	2.1	22.5	1936
Արագածոտն	63.0	7.4	15.8	24.8	33.8	3.2	1.6	3.5	6.1	1.0	1.0	27.7	179
Արարատ	29.9	5.1	33.5	15.0	16.9	2.3	0.6	2.8	9.6	9.8	0.9	33.3	605
Արմավիր	47.5	1.2	26.9	12.2	25.7	2.6	1.9	5.0	8.2	12.5	1.7	35.3	466
Գեղարքունիք	49.1	4.8	8.3	7.5	9.4	0.8	0.0	1.9	4.0	2.4	0.5	33.8	369
Լոռի	61.2	0.4	15.0	16.5	25.4	0.8	1.5	7.7	13.8	4.2	1.5	18.1	311
Կոտայք	51.1	3.7	11.8	8.6	17.5	1.4	0.0	4.3	6.3	4.9	0.9	33.6	395
Շիրակ	59.6	9.1	35.2	27.2	34.3	6.3	2.6	8.0	3.9	2.0	1.7	6.1	572
Սյունիք	65.4	11.8	22.0	17.2	22.0	5.4	3.7	4.2	2.8	7.3	1.4	18.0	195
Վայոց ձոր	36.5	2.1	22.1	8.3	21.5	3.1	1.5	8.0	6.1	9.8	1.2	35.3	80
Տավուշ	55.6	0.3	9.7	7.6	21.1	3.1	1.3	2.3	7.6	11.2	1.3	34.5	214
Կրթությունը													
Տարրական/միջին	41.8	7.1	13.7	7.2	16.3	2.2	0.4	1.8	2.5	4.7	0.0	44.2	357
Միջնակարգ	47.7	4.0	18.5	11.9	20.9	2.5	1.7	3.5	4.7	5.7	0.8	34.0	1788
Միջնակարգ-մասնագ.	58.9	6.2	23.6	18.1	33.3	4.4	2.1	6.1	8.0	8.2	1.8	20.5	2033
Բարձրագույն	66.3	8.8	26.2	22.3	40.5	5.8	4.6	6.1	10.4	12.8	2.6	13.5	1143
Ընդամենը	55.6	6.1	21.8	16.2	29.5	3.9	2.4	5.0	7.0	8.1	1.5	25.1	5322

Աղյուսակ 13.7.2 Տուբերկուլյոզի ախտանիշների վերաբերյալ գիտելիքներ. տղամարդիկ

Տուբերկուլյոզի գոյություն մասին իրազեկ տղամարդկանց տոկոսը, ովքեր ունեն գիտելիքներ տուբերկուլյոզի հատուկ ախտանիշների վերաբերյալ, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ. (%)

Տուբերկուլյոզի ախտանիշները													
Հիմնական բնութագրիչներ	Հազ	3 շաբաթից ավել շարուն. հազ	Հազ խորխար-տաղրու-թյամբ	Արյուն խորխարի մեջ	Տենդ	Գիշերային Սավ		Հոգնած-ուրթյուն/ուժասպա- թաշի կորուստ	Քաշի կորուստ	Լեթար-գիա	Զգիտի	Տղա-մարդկանց թվա-քանակը (մարդ)	
						Ախոր-ժակի կորուստ	քրտնար-քյուն						
Տարիքը													
15-19	13.0	14.4	15.1	11.6	13.7	0.7	0.7	0.7	1.4	0.0	0.0	61.6	146
20-24	20.5	24.8	29.2	10.6	22.4	2.5	1.2	5.6	1.2	10.6	0.6	39.8	161
25-29	27.1	29.9	34.7	15.3	23.6	3.5	4.2	7.6	2.8	13.2	0.7	29.2	144
30-34	23.9	23.3	39.0	10.1	22.6	1.3	0.0	5.0	3.1	8.2	3.8	31.4	159
35-39	27.7	25.7	33.2	13.4	30.2	2.5	2.5	4.0	4.5	10.9	2.0	24.8	202
40-44	23.7	23.3	37.9	18.1	20.7	2.2	1.7	5.6	4.7	8.6	3.0	28.9	232
45-49	31.9	23.1	41.8	19.2	25.8	3.8	3.8	4.4	2.2	12.1	1.1	23.1	182
50-54	30.5	33.3	38.1	17.1	23.8	3.8	1.9	3.8	3.8	12.4	1.9	23.8	105
Ամուսնական կարգավիճակը													
Երբևէ չամուսնացած	18.5	23.1	25.7	11.8	20.8	1.7	1.2	2.6	1.4	6.6	0.6	44.8	346
Հարցման պահին ամուսնացած	26.8	24.8	37.0	15.7	23.6	2.7	2.4	5.4	3.7	10.0	2.2	28.2	961
Նախկինում ամուսն. (33.3)	(25.0)	(29.2)	(8.3)	(33.3)	(4.2)	(0.0)	(4.2)	(0.0)	(29.2)	(0.0)	(16.7)		24
Բնակավայրը													
Քաղաքային	27.6	26.8	36.8	16.7	30.7	2.6	2.9	5.5	3.3	10.0	2.6	25.3	783
Գյուղական	20.8	20.8	29.9	11.5	12.2	2.4	0.7	3.5	2.7	8.8	0.5	42.3	548
Մարզը													
Երևան	34.2	27.9	36.6	13.8	32.6	1.8	3.4	6.3	2.3	10.4	4.7	21.4	383
Արագածոտն	8.6	25.8	32.0	6.3	14.8	0.8	0.0	2.3	2.3	9.4	0.0	40.6	128
Արարատ	31.2	10.1	14.7	11.0	8.3	3.7	0.0	0.9	1.8	5.5	0.0	45.9	109
Արմավիր	6.1	50.4	55.0	22.1	9.2	6.1	2.3	4.6	0.8	12.2	1.5	44.3	131
Գեղարքունիք	32.7	22.4	22.4	18.4	12.2	4.1	2.0	2.0	6.1	16.3	0.0	24.5	49
Լոռի	23.9	4.3	4.3	2.2	8.7	0.0	0.0	6.5	4.3	6.5	6.5	67.4	46
Կոտայք	1.0	12.2	51.0	3.1	4.1	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	46.9	98
Շիրակ	9.8	42.9	19.6	46.4	69.6	6.3	5.4	7.1	5.4	11.6	0.0	10.7	112
Սյունիք	44.0	12.1	47.4	4.3	11.2	0.9	0.0	3.4	6.0	6.0	0.0	27.6	116
Վայոց ձոր	32.2	16.9	22.0	15.3	13.6	1.7	6.8	8.5	10.2	22.0	0.0	33.9	59
Տավուշ	37.0	10.0	30.0	13.0	29.0	2.0	0.0	7.0	1.0	8.0	0.0	35.0	100
Կրթությունը													
Տարրական/միջին	15.2	12.1	21.2	6.8	14.4	0.8	0.8	1.5	0.8	3.0	0.0	58.3	132
Միջնակարգ	22.7	22.9	33.8	11.3	17.0	1.8	1.3	3.6	2.6	4.1	0.0	38.1	388
Միջնակարգ-մասնագ.	27.9	22.5	34.5	13.3	21.6	2.3	1.2	3.5	2.5	11.0	2.1	31.2	481
Բարձրագույն	26.7	33.6	38.5	23.3	35.8	4.2	4.5	8.8	5.5	16.1	3.9	16.7	330
Ընդամենը	24.8	24.3	34.0	14.6	23.1	2.5	2.0	4.7	3.1	9.5	1.7	32.3	1331

Նշում՝ Փակագծերում բերված թվերը հիմնված են 25-49 չկշռված դեպքերի վրա:

Առանց հուշելու՝ կանանց 56%-ը նշել էր հազը, 22%-ը՝ հազը՝ խորխարտադրությամբ, 6%-ը նշել էր 3 շաբաթից ավել շարունակվող հազը: Տղամարդկանց 1/3-ը նշել էր հազ խորխարտադրությամբ: Ե՛վ կանանց, և՛ տղամարդկանց մոտ 1/4-ը նշել էր հազը, 3 շաբաթից ավելի շարունակվող հազը և տենդը:

Աղյուսակներ 13.8.1 և 13.8.2-ը ցույց են տալիս այն հարցվողների տեսակարար կշիռը, ովքեր նշել էին տուբերկուլյոզի այնպիսի յուրահատուկ ախտանիշներ, որոնք կստիպեն նրանց դիմել բժշկական օգնության: Այսպիսի ախտանիշների ցանկը (որոնք կստիպեն դիմել բժշկական օգնության) համընկնում է հարցվողների կողմից աղյուսակներ 13.7.1 և 13.7.2-ում նշված ախտանիշների ցանկին: Օրինակ՝ հազը կանանց մեծամասնության (64%) կողմից նշվել է որպես բժշկական օգնության դիմելու համոզիչ ախտանիշ, այն դեպքում, երբ տղամարդկանց մոտ ամենատարածված պատասխանը եղել էր հազ խորխարտադրությամբ (49%):

Աղյուսակ 13.8.1 Տուբերկուլյոզի այն ախտանիշները, որոնք կստիպեն կանանց դիմել բուժօգնության											
Տուբերկուլյոզի մեկ կամ ավելի ախտանիշներ իմացող կանանց տոկոսը, ովքեր նշել են հիվանդության այնպիսի ախտանիշներ, որոնք կստիպեն նրանց դիմել բուժօգնության, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ. (%)											
Հիմնական բնութագրիչներ	Տուբերկուլյոզի ախտանիշները, որոնք կստիպեն կանանց դիմել բուժօգնության										
	Հազ	3 շաբաթից ավել շարունակվող հազ	Հազ խորխարտադրությամբ	Արյուն խորխի մեջ	Տենդ	Ախորժակի կորուստ	Գիշերային քրտնարտադրություն	Ցավ կրծքա-յուր/ուժածակի տարողավանդակ-սպառ լինել	Յավ շոգնածուր-լուր/ուժածակը	Զգիտի	Կանանց թվաքանակը (մարդ)
Տարիքը											
15-19	66.4	13.7	22.0	16.0	29.7	4.4	1.5	3.4	5.1	3.2	473
20-24	64.5	11.7	27.6	20.8	37.8	3.0	1.9	7.3	9.8	2.1	609
25-29	63.6	12.8	29.8	19.5	35.8	4.8	2.6	4.3	5.4	2.3	496
30-34	59.2	16.0	30.9	20.0	36.2	3.4	2.5	5.2	9.3	2.9	492
35-39	65.4	12.2	30.0	16.6	41.2	3.9	1.8	6.0	6.2	1.6	629
40-44	64.7	13.3	27.9	21.3	41.8	2.7	2.4	5.5	7.6	2.7	655
45-49	65.9	11.2	26.8	20.9	45.0	4.8	3.6	4.8	9.6	2.5	632
Ամուսնական կարգավիճակը											
Երբևէ չամուսնացած	64.8	13.2	24.1	19.7	37.4	4.7	2.4	5.1	7.6	2.2	989
Հարցման պահին ամուսնացած	64.3	12.6	29.1	19.3	38.9	3.4	2.3	5.4	7.8	2.4	2675
Նախկինում ամուսնացած	63.9	14.1	29.8	19.5	41.4	5.0	2.2	5.2	6.9	3.6	321
Բնակավայրը											
Քաղաքային	66.0	14.8	25.3	20.5	42.5	4.5	2.9	5.2	7.1	1.8	2684
Գյուղական	61.0	8.8	33.3	17.1	31.0	2.3	1.1	5.6	8.9	3.7	1301
Սարգը											
Երևան	66.5	19.0	23.5	17.9	46.9	4.9	3.8	4.1	7.1	2.0	1500
Արագածոտն	75.1	12.0	21.3	31.6	42.2	1.8	0.9	3.6	5.3	0.9	130
Արարատ	42.5	13.0	49.6	19.7	39.7	2.3	1.7	7.9	14.1	1.7	404
Արմավիր	67.0	1.1	39.6	16.3	44.1	2.6	1.9	8.1	8.1	4.4	302
Գեղարքունիք	65.2	10.1	16.2	12.1	16.6	1.2	0.0	1.2	3.2	4.5	244
Լոռի	69.0	0.9	15.5	16.0	26.3	0.0	0.0	9.9	10.8	4.2	254
Կոտայք	59.3	13.0	17.7	13.9	29.9	1.3	0.4	5.2	10.8	6.9	262
Շիրակ	63.4	12.5	38.4	31.7	38.0	7.4	2.5	6.5	4.4	0.5	537
Սյունիք	77.0	14.8	27.8	23.0	23.0	4.1	2.7	3.1	4.1	0.0	160
Վայոց ձոր	55.0	3.3	33.2	14.7	33.6	3.8	1.9	9.5	9.5	1.9	52
Տավուշ	80.5	2.4	13.9	10.0	33.9	4.0	1.2	2.0	9.2	1.6	140
Կրթություն											
Տարրական/միջին	68.7	14.7	23.3	9.6	28.9	3.8	1.4	2.1	5.1	4.3	199
Միջնակարգ	65.8	11.3	28.4	15.5	33.7	2.5	1.8	4.8	6.1	3.2	1181
Միջնակարգ-մասնագ.	64.0	11.7	29.3	21.5	40.4	4.3	1.9	6.2	8.9	1.8	1617
Բարձրագույն	62.5	16.2	26.0	22.5	44.0	4.6	3.9	5.1	8.1	2.2	989
Ընդամենը	64.4	12.9	27.9	38.7	19.4	3.8	2.3	5.3	7.7	2.4	3986

Աղյուսակ 13.8.2 Տուբերկուլյոզի այն ախտանիշները, որոնք կստիպեն տղամարդկանց դիմել բուժօգնության

Տուբերկուլյոզի մեկ կամ ավելի ախտանիշեր իմացող տղամարդկանց տոկոսը, ովքեր նշել են հիվանդության այնպիսի ախտանիշեր, որոնք կստիպեն նրանց դիմել բուժօգնության, ըստ հիմնական բնութագրիչների, Հայաստան 2000թ. (%)

Հիմնական բնութագրիչներ	Տուբերկուլյոզի ախտանիշները, որոնք կստիպեն տղամարդկանց դիմել բուժօգնության										
	Հազ	3 շաբաթից ավել շարունակվող հազ	Հազ խորխար-թթամբ	Արյուն խորխարի մեջ	Տենդ	Ախորժակի կորուստ	Գիշերային քրտնարտադրություն	Ցավ կրծքավանդակի շրջանում	Ջոզի	Կանանց քվարանակը (մարդ)	
Տարիքը											
15-19	25.0	32.1	41.1	28.6	30.4	0.0	1.8	3.6	3.6	5.4	56
20-24	24.7	38.1	48.5	17.5	36.1	5.2	3.1	8.2	5.2	5.2	97
25-29	28.4	32.4	53.9	19.6	38.2	2.9	6.9	8.8	3.9	3.9	102
30-34	17.4	31.2	53.2	15.6	32.1	0.9	0.0	4.6	3.7	4.6	109
35-39	24.3	29.6	44.1	17.8	38.2	2.6	3.3	5.3	3.9	5.9	152
40-44	25.5	30.3	50.9	26.1	29.7	3.0	1.8	7.9	5.5	2.4	165
45-49	29.3	31.4	52.1	22.1	32.1	2.9	2.9	3.6	1.4	0.7	140
50-54	25.0	40.0	45.0	13.8	33.8	6.3	3.8	6.3	2.5	6.3	80
Ամուսնական կարգավիճակը											
Երբևէ չամուսնացած	23.6	36.6	47.1	21.5	37.2	2.6	2.6	5.2	2.6	4.2	191
Հարցման պահին ամուսնացած	25.4	31.3	50.0	20.1	33.0	3.0	3.0	6.4	4.2	3.8	690
Նախկինում ամուսն.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	20
Բնակավայր											
Քաղաքային	24.8	31.1	47.2	20.0	40.0	2.2	3.4	7.5	3.2	3.9	585
Գյուղական	25.6	35.1	52.8	20.6	22.5	4.4	1.9	3.5	4.7	4.1	316
Մարզը											
Երևան	30.6	26.2	40.5	13.3	39.5	1.3	3.7	6.6	2.0	6.3	301
Արագածոտն	15.8	43.4	53.9	10.5	25.0	1.3	0.0	3.9	5.3	0.0	76
Արարատ	52.5	18.6	28.8	22.0	16.9	6.8	0.0	3.4	1.7	5.1	59
Արմավիր	13.7	86.3	95.9	37.0	20.5	9.6	6.8	5.5	2.7	1.4	73
Գեղարքունիք	(43.2)	(29.7)	(29.7)	(24.3)	(16.2)	(5.4)	(2.7)	(0.0)	(8.1)	(0.0)	37
Լոռի	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	15
Կոտայք	0.0	30.8	98.1	19.2	5.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	52
Շիրակ	8.0	52.0	26.0	48.0	80.0	8.0	5.0	7.0	6.0	0.0	100
Սյունիք	42.9	16.7	65.5	7.1	13.1	0.0	1.2	7.1	7.1	1.2	84
Վայոց ձոր	(15.4)	(15.4)	(48.7)	(17.9)	(20.5)	(2.6)	(5.1)	(12.8)	(10.3)	(10.3)	39
Տավուշ	13.8	9.2	41.5	20.0	49.2	0.0	1.5	6.2	0.0	7.7	65
Կրթությունը											
Տարրական/միջին	29.1	32.7	47.3	14.5	29.1	0.0	1.8	3.6	1.8	9.1	55
Միջնակարգ	25.8	29.6	54.2	17.5	30.4	2.1	2.5	5.4	3.3	3.8	240
Միջնակարգ-մասնագ.	26.9	29.0	48.6	20.8	30.8	3.0	1.8	4.2	3.9	3.0	331
Բարձրագույն	21.5	39.3	45.8	22.9	41.5	4.4	4.7	9.5	4.4	4.4	275
Ընդամենը	25.1	32.5	49.2	20.2	33.9	3.0	2.9	6.1	3.8	4.0	901

Նշում՝ Փակագծերում բերված թվերը հիմնված են 25-49 չկշռված դեպքերի վրա: Աստղանիշը ցույց է տալիս, որ թվերը հիմնված են 25-ից քիչ չկշռված դեպքերի վրա և սղվել են: